

Nyírády Adrienn, Pári András, Székely András, Trieb Mariann

A különböző családtámogatási formák fontosságának megítélése

Bevezetés

A családtámogatások gyermekvállalást érintő megítélése több tényező együttes hatására változhat és változik is. A társadalmi, gazdasági, kulturális és egyéb hatások mind befolyásolják a társadalom tagjainak a véleményét arról, hogy a közvetlen és közvetett intézkedések milyen szerepet töltenek be a gyermekvállalás ösztönzésében. Ugyanígy az előbb említett tényezők által meghatározott környezetben a népesedés- és családpolitika a gyermekvállalás alakulására aktívan képes hatni akár pozitív, akár negatív irányban. Nem utolsósorban pedig a gyermekvállalásban érintett népességet az új és meglévő intézkedések nagymértékben befolyásolják, ezért fontos a családtámogatások megítélésének vizsgálata, melyre a Hungarostudy adatfelvételben 2021-ben lehetőség nyílt.

Elemzésünk célja annak megvizsgálása, miként vélekednek a megkérdezettek a családtámogatások különböző formáiról, csoportjairól, a megítélést hogyan befolyásolják a támogatások feltételei, a családi állapot és a gyermekvállalási tervek összefüggései. A családpolitika szempontjából szintén szükséges annak megvizsgálása, hogy a 2010 után bevezetett támogatásokat általában mennyire tartják fontosnak a megkérdezett 18 és 40 éves kor közöttiek. Tanulmányunk kiemelt szempontja annak vizsgálata, hogyan viszonyul egymáshoz a támogatások megítélése általában, illetve azok mennyire fontosak a megkérdezettek saját életében.

Szakirodalmi áttekintés

A családpolitika akkor eredményes, ha stabil, komplex, célzott és rugalmas (KINCS 2019). A népesedéspolitika céljai különbözőek lehetnek: vannak elsősorban demográfiai célú, a gyerekszám növelését elérni kívánó politikák (például a sokgyermekes családok előnyben részesítésével), vagy elsősorban szociális célú politikák, például a gyermektelenek és a különböző gyermekszámú családok közötti jövedelemkülönbségek mérséklésével.

A konkrét népesedéspolitikákban sokszor nem teljesen tisztán érvényesül egyik vagy másik koncepció, ezek elemei keverednek (Andorka 1987).

A gyermekvállalás motivációiról a legteljesebb összefoglalást Donald Kirkpatrick készítette még az 1960-as évek elején (Cseh-Szombathy 1979). Ezek közül az első, hogy a gyerek bizonyos előnyöket hoz a család számára a társadalomban, például ha a család termelési egység, ha szociális támogatás jár érte, ha léte adózási kedvezményekkel jár, ha növeli a család presztízsét, ha ezzel lehet megfelelni a társadalmi elvárásoknak vagy a vallási elvárásoknak. Cseh-Szombathy László arra hívta fel a figyelmet, hogy a gyermekvállalás ösztönzését célzó intézkedések leginkább ezekre a motivációkra tudnak hatni.

Tóth Olga (2012) a Kirkpatrick által kialakított tipizálás szerint megkülönböztet családtípusokat, melyek esetében a gyermek megléte bizonyos gazdasági előnyöket jelent a család számára, ezért a családpolitikai intézkedések leginkább a gyermekvállalási korú csoportba tartozók motivációira hatnak. A gyermekvállalás hatékony előmozdítója lehet a családtámogatási rendszer, az adórendszer, a lakásszerzés és a gyermekvállalás összekapcsolásával operáló lakástámogatási hitel, a gyermekgondozási szabadságok időtartama és a velük járó támogatás összege is.

A családközpontú szakpolitikák létjogosultságát támasztják alá Kopp Mária és Skrabski Árpád is, akik a Hungarostudy kutatások során megállapították, hogy a családi társas támogatásnak alapvető szerepe van a pozitív életminőség alakulásában. A család az érett személyiség és a személyiségfejlődés legfontosabb műhelye (Kopp és Skrabski 2003). A magyar családokban azonban a ténylegesen megszületett gyermekek száma elmarad a kívánt, tervezett gyermekek számától, különösen a magasabb végzettségűek körében (Kopp, Györffy és Ádám 2008), ezért a társadalmi igények alapján a családpolitikának kiemelt célja a vágyott gyermekek megszületésének támogatása. A tervezett gyermekek számának alakulását érintő mérés (KINCS 2019a) eredményeiből világosan látszik, hogy a termékenységi rés még mindig elég széles, így van még mit tenni, hogy a jövőben minden vágyott gyermek megszülethessen.

2010-ben megkezdődött a családtámogatási rendszer megújítása. Ennek kiemelt célja azóta is a családok erősítése, a gyermekvállalás, továbbá az otthonteremtés és a lakhatás támogatása. „A családpolitika rendszerében

ugyan megmaradtak a 2010 előtt is létező, alanyi jogon járó juttatások, de a hangsúly a munkavállaláshoz kötött támogatási elemekre helyeződött át. Ezzel párhuzamosan a gyermekkel kapcsolatos ingyenes ellátások és azok igénybe vevői köre is bővült” (ÁSZ Elemzés 2021).

A lakhatási támogatások bővítésének hátterében komoly gazdaságpolitikai érvek is meghúzódtak, illetve a gyermekes családok életminőségének javítása is fontos szempont volt.

A magyar családtámogatási rendszer sokféle juttatással és szolgáltatással, európai viszonylatban bőkezűen támogatja a gyermeket nevelő szülőket. A támogatások elsődleges célja továbbra is a gyermekvállalás ösztönzése, de egyéb célok is előtérbe kerültek. Némelyik támogatás a gyermektelen családokat ösztönzi gyermekvállalásra (például babaváró hitel), míg mások a már gyermekes családokat támogatják (családi otthonteremtési kedvezmény, a továbbiakban: CSOK). 2010-hez képest az alanyi jogon járó és a munkához kötött juttatások részaránya megfordult a családokra fordított költségvetési kiadások között. A mai családtámogatási rendszer meghatározó eleme nem a családi típusú adózás, amelyet mára a gyermekes családok közel 100 százaléka igénybe tud venni (Pári, Varga és Balogh 2019). Ez annak köszönhető, hogy 2014 óta már nemcsak adó-, hanem járulékkedvezményről is beszélhetünk, ami hozzájárul, hogy az alacsonyabb jövedelmű szülők is hozzáférjenek a kedvezményhez (Fűrész és Molnár 2021).

A pénzbeli ellátások egyik fontos eleme a három éven aluli gyermeket nevelő családok támogatása, amelynek középpontjában az otthoni gyermekgondozás áll (Makay 2018). A gyermek születése utáni életszakasz külön támogatási formákat igényel, hiszen ilyenkor az anya (amennyiben munkahelyen dolgozott) jellemzően kilép a munkapiacról, hogy a csecsemőt gondozni tudja, így a család elesik az addigi keresetétől. Ezért az állam igyekszik valamilyen szinten pótolni a kiesett jövedelmet, vagy lehetővé tenni a gyermek intézményes elhelyezését, hogy az anya minél hamarabb vissza tudjon menni dolgozni.

A családpolitika a 2010-es évektől a gyermekvállalást és a termékenység növelését kiemelten támogatta, mivel 2011-ben Magyarországon történelmi mélypontra süllyedt a születések száma. 2011 után az említett cél megtartása mellett előtérbe került a családok életminőségének javítása. Például

a CSOK-ot „a gyermekvállalás és gyermeknevelés támogatása, a családok új lakáshoz jutásának elősegítése és az új lakások építésének ösztönzése” céljából vezették be. A 2019-es családvédelmi akcióterv egyes elemei elsősorban a gyermektelen fiatalokat célozzák meg, míg más elemek a már gyermekes családokat (is) érintik, ezáltal tehát diverzifikálódtak a családpolitikai célok (Pári, Varga és Balogh 2019; Papházi, Nyírády és Pári 2021).

Módszertan

A családtámogatásokat tanulmányunkban tágan értelmezzük. Figyelembe vettünk minden olyan tényezőt, amely segíti, támogatja a családokat, tehát nem csak az állam által nyújtott közvetlen segítséget. Idetartozik a (nagy)szülők, a család, barátok által nyújtott konkrét segítség, illetve a törvények biztosította lehetőségek is, például, hogy az édesapa is igénybe veheti a gyedet és a gyeset. Kutatásunk célja annak vizsgálata, hogy melyek azok a tényezők – akár az állam, akár a család biztosítja őket –, amelyeket általában, illetve a saját életükben is jelentősnek ítélnék, azaz a különböző családtámogatási formák közül melyiket preferálják jobban, és melyiket kevésbé.

A különböző családtámogatási formákkal kapcsolatos attitűdöket, a családok, gyermekvállalók preferenciáit tehát általában és a saját életben betöltött szerepük szerint is vizsgáltuk. Ezért huszonegy családtámogatási formával kapcsolatban a következő kérdéseket tettük fel (1. táblázat):

- Ön szerint általában a gyermekvállalás és -nevelés szempontjából mennyire fontosak a következő családtámogatási tényezők?
- Az Ön életében mennyire fontosak az alábbi családtámogatási tényezők?

A megkérdezettek ötfokú Likert-skálán válaszolhattak, ahol az 1: egyáltalán nem fontos, az 5: nagyon fontos. A kérdéseket a 18–40 évesek kétezer fős almintáján vettük fel.

Változó		Kategóriák								
Sorszám	Elnevezés	Pénzbeli, kifejezetten a gyermekgondozást segítő	Alanyi jogon járó, kifejezetten a gyermekgondozást segítő	A gyermekvállalást ösztönző	Az otthonteremtést segítő	Nagycsaládosoknak járó	Biztosított jogviszonyhoz kötött	2010 után bevezetett új (korábban semmilyen formában nem létező) konstrukciók	Család-munka egyensúlyát segítő	Családi, társas támogatást ösztönző
1	Kétéves korig igénybe vehető gyed	X					X			
2	Hároméves korig igénybe vehető gyes	X	X							
3	A fizetés 100 százalékának megfelelő csed (csecsemőgondozási díj)	X					X			
4	Családi pótlék	X	X							
5	Családi adókedvezmény	X					X			
6	Babaváró támogatás			X				X		
7	Családi otthonteremtési kedvezmény (CSOK)			X	X	X	X			
8	Állami támogatású CSOK lakáskölcsön				X	X	X			
9	Nagyszülői gyed						X	X	X	X
10	A (nagy)szülők által nyújtott anyagi támogatás									X
11	A (nagy)szülők, család, rokonok, barátok által nyújtott konkrét segítség									X
12	Az, hogy az apa is igénybe veheti a gyedet, gyes		X				X	X	X	X
13	Az, hogy a gyes, gyed mellett lehet dolgozni							X	X	
14	Babakötvény		X							
15	Bölcsőde								X	
16	Óvoda (hároméves kortól)		X						X	
17	Adóvisszatérítés a szülőknek, édesanyáknak	X				X	X	X		
18	Jelzáloghitel-visszatérítés gyermekszületésnél			X	X			X		
19	Nagycsaládos autóvásárlási kedvezmény					X		X		
20	Otthonteremtésnél illetékmentesség				X			X		
21	Otthonteremtésnél áfa-visszatérítés				X			X		

1. táblázat: A családtámogatások összevont kategóriái

A kérdőívben felsorolt családtámogatási formákat kilenc kategóriába vontuk össze annak érdekében, hogy a hasonló jellemzőkkel bíró támogatásokhoz kapcsolódó véleményeket, azok fontosságát együttesen tudjuk elemezni (1. táblázat). A kategóriákat úgy hoztuk létre, hogy az ezekbe tartozó támogatási formáknak legyen egy-egy olyan közös jellemzőjük, amelynek a fontosságát a megkérdezettek körében mérni tudjuk. Az egyes családtámogatási formák több kategóriába is tartozhatnak (például a babaváró támogatás egyúttal 2010 utáni új, innovatív konstrukciónak és egyben gyermekvállalást ösztönző támogatásnak is tekinthető). A kategóriák fontosságának méréséhez átlagos pontértéket számítottunk, amelyben az egyes családtámogatási formák azonos súllyal szerepeltek. A kategóriákon belüli konzisztenciát a Cronbach-alfa-értékkel vizsgáltuk, amely minden csoport esetében azt mutatta, hogy a válaszadók megítélése szerint is összetartozó támogatások kerültek az adott kategóriába.

A kategóriák sorrendjének elemzésekor a közeli vagy azonos fontossági értéket kapott kategóriák közötti különbséget páros mintás T próbával vizsgáltuk.

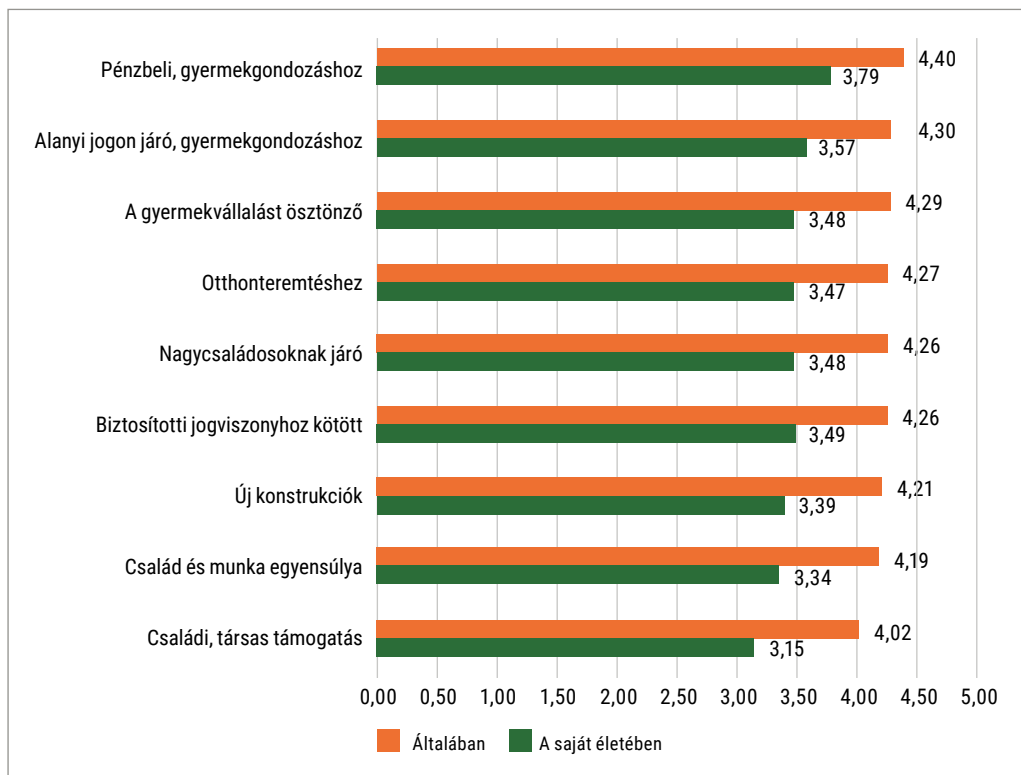
Ezt követően a kategóriák összesített átlagértékeit vizsgáltuk olyan szociodemográfiai háttértényezők mentén, mint a nem, a kor, a családi állapot/párkapcsolat, az iskolai végzettség, a foglalkoztatottság, a szubjektív anyagi helyzet, a gyerekszám, valamint, hogy a megkérdezett tervez-e még gyermeket. Ezáltal kimutatható, hogy melyek az általában és a saját életükben legfontosabbnak ítélt családtámogatások az egyes csoportokban.

Eredmények

A kategóriák fontossági sorrendje

Az általános vélekedés esetében a kategóriák 4,02 és 4,40 közötti értékeket kaptak, azaz minden kategóriát legalább fontosnak és részben nagyon fontosnak tartottak a megkérdezettek. A preferenciák sorrendje alapján általánosságban a legfontosabb a pénzbeli támogatások kategória (4,40-os átlagértékkel). Ezután, szinte azonos értékkel, az alanyi jogon járó támogatások (4,30) és a gyermekvállalást ösztönző támogatások kategória (4,29) következik. Szignifikáns különbség nem mutatható ki közöttük. Az otthonteremtést segítő (4,27), a nagycsaládoknak járó (4,26) és a biztosított jogviszonyhoz kötött támogatási kategória (4,26) megítélése között sincs szignifikáns eltérés. A negyedik helyen a 2010 óta bevezetett új konstrukciók állnak (4,21). A legkevésbé a család és a munka

egyensúlyának megteremtését célzó (4,19), illetve a családi, társas támogatás kategóriát (4,02) tartották fontosnak a válaszadók.

1. ábra: A gyermekvállalás szempontjából fontos tényezőkből készített kategóriák alakulása általában és a saját élethelyzetben (öt fokú skála, átlagok)

A saját életük vonatkozásában a válaszadók a támogatásokat kevésbé tartották fontosnak, általában alacsonyabb pontszámot adtak erre a kérdésre. A kategóriák átlagai 3,15 és 3,79 között vannak. Mindemellett a saját életükben is a pénzbeli kategória elemeit jelölték a legfontosabbnak (3,79). A második helyen az alanyi jogon járó támogatások szerepelnek (3,57). A biztosított jogviszonyhoz kötött (3,49), a nagycsaládosoknak járó (3,48) és a gyermekvállalást ösztönző (3,48) kategóriák fontossága nem mutat szignifikáns eltérést. A negyedik helyre az otthonteremtést segítő kategória került (3,47), amelyet az új konstrukciók (3,39) kategóriája követ. A sor végén a család és a munka egyensúlyának megteremtését célzó támogatások (3,34), illetve a családi, társas támogatás kategóriája áll (3,15).

A kategóriák részletes elemzése

		Pénzbeli, gyermekgon- dozáshoz		Alanyi jogon járó, gyermek- gondozáshoz		A gyermekvállalást ösztönző	
		Általában	A saját életében	Általában	A saját életében	Általában	A saját életében
Nem	Férfi (n = 1024)	4,37	3,64**	4,25*	3,44**	4,26	3,38**
	Nő (n = 976)	4,43	3,94**	4,34*	3,71**	4,31	3,58**
Korcsoport	18–29 év (n = 1011)	4,37	3,67**	4,28	3,50*	4,28	3,46
	30–40 év (n = 976)	4,43	3,90**	4,31	3,63*	4,30	3,48
Iskolai végzettség	Alapfokú (n = 212)	4,45	3,79*	4,34	3,49	4,28	3,27*
	Középfokú (n = 1302)	4,38	3,73*	4,29	3,54	4,29	3,47*
	Felsőfokú (n = 486)	4,43	3,95*	4,28	3,69	4,28	3,59*
Foglalkoz- tatottság	Inaktív (n = 497)	4,45	3,77	4,36	3,54	4,32	3,37
	Aktív (n = 1495)	4,38	3,79	4,28	3,59	4,28	3,51
Gyerekszám	Nincs (n = 1296)	4,28**	3,50**	4,20**	3,37**	4,19**	3,37**
	Egy vagy két gyereke van (n = 572)	4,61**	4,25**	4,46**	3,89**	4,47**	3,65**
	Nagycsaládos (n = 117)	4,67**	4,39**	4,56**	4,03**	4,50**	3,71**
Tervez-e még gyermeket?	Igen (n = 1083)	4,50**	3,91**	4,39**	3,71**	4,40**	3,68**
	Szíve szerint szeretne még, de már nem tervez gyermeket vállalni (n = 118)	4,29**	3,65**	4,25**	3,49**	4,16**	3,36**
	Nem szeretne és nem is tervez gyermeket vállalni (n = 637)	4,23**	3,67**	4,13**	3,42**	4,11**	3,20**
Párkapcsolat	Nincs (n = 779)	4,05**	3,23**	4,00**	3,13**	3,99**	3,13**
	Van (n = 1212)	4,62**	4,14**	4,48**	3,85**	4,48**	3,70**
Házas-e? (n = 1203)	Igen (n = 520)	4,63	4,31**	4,48	3,95**	4,48	3,74**
	Nem, de tervezi (n = 350)	4,62	4,24**	4,49	4,01**	4,52	3,99**
	Nem, és nem is tervezi (n = 333)	4,62	3,73**	4,49	3,51**	4,45	3,31**
Együttélést tervez-e? (n = 192)	Nem (n = 89)	4,48	3,64	4,38	3,39	4,31	3,36
	Igen (n = 103)	4,69	3,56	4,54	3,37	4,57	3,31

		Pénzbeli, gyermekgondozáshoz		Alanyi jogon járó, gyermekgondozáshoz		A gyermekvállalást ösztönző	
		Általában	A saját életében	Általában	A saját életében	Általában	A saját életében
Szubjektív anyagi helyzet	Eladósodtunk, vagy a tartalékainkat éljük fel (n = 64)	3,97**	3,34	3,90**	3,23	3,88**	3,14
	Éppenhogy kijövünk a jövedelmünkéből (n = 634)	4,32**	3,79	4,26**	3,60	4,27**	3,49
	Gond nélkül megélünk, de félretenni nem tudunk (n = 598)	4,50**	3,87	4,38**	3,64	4,34**	3,58
	Gond nélkül megélünk, és kisebb összeget tartalékolni is tudunk (n = 549)	4,50**	3,80	4,36**	3,54	4,37**	3,40
	Gond nélkül megélünk, és jelentős megtakarításra van lehetőségünk (n = 92)	3,98**	3,71	3,84**	3,49	3,91**	3,55
ÖSSZESEN	MINDENKI	4,4	3,79	4,30	3,57	4,29	3,48

*: $p < 0,05$, **: $p < 0,01$, *Pirossal jelöltük a populációs átlagot meghaladó, szignifikáns értékeket.*

2. táblázat: A pénzbeli, gyermekgondozáshoz kapcsolódó, az alanyi jogon járó, valamint a gyermekvállalást ösztönző kategóriák átlagértékei szociodemográfiai változók szerint

Pénzbeli, kifejezetten a gyermekgondozást segítő támogatások

A populációs átlagnál (4,40) fontosabbnak gondolják általánosságban ezt a kategóriát a párkapcsolatban élők (4,62), a gyermekek (4,61–4,67), gyermeket tervezők (4,5) és a jobb anyagi helyzetben élők (4,5).

Ugyanakkor a válaszadók neme, kora, iskolai végzettsége vagy foglalkoztatási státusza nem mutat szignifikáns összefüggést azzal, hogy általánosságban mennyire gondolják fontosnak az idetartozó, jövedelemnek tekinthető támogatásokat.

Ha a válaszadók a saját életük vonatkozásában állítanak fel fontossági sorrendet, amely szerint átlagosan 3,79-ra pontozták ennek a kategóriának a fontosságát, differenciáltabb kép rajzolódik ki a szociodemográfiai változók mentén. A nők (3,94), a harminc év felettiak (3,9), a felsőfokú végzettségűek (3,95), a párkapcsolatban (4,14) vagy házasságban (4,31) élők és a gyermekek (4,25–4,39) szerint, vagy azok számára, akik tervezik a gyermekvállalást (3,91), a pénzbeli támogatások rendre sokkal fontosabbak az átlagnál.

A szubjektív anyagi helyzet szempontjából ugyanakkor nem találtunk különbséget a válaszadók közt.

Alanyi jogon járó, kifejezetten a gyermekgondozást segítő támogatások

Az alanyi jogon járó, szorosan a gyermekgondozáshoz kötődő támogatásokat általánosságban 4,30-ra értékelték a válaszadók. Általánosságban kérdezve ez az egyetlen kategória, amelynél a nők (4,34) a férfiaknál (4,25) szignifikánsan magasabb értékeket adtak az átlagnál. A párkapcsolatban élők (4,48), a gyermekek (4,46–4,56) és akik tervezik a gyermekvállalást (4,39), az átlagos (4,38) vagy valamivel jobb (4,36) anyagi körülmények között élők (4,33) úgy látják, hogy a gyermekvállalás szempontjából ezek az intézkedések az átlagnál fontosabbak.

Ennek a kategóriának az általános megítélése nem függ a válaszadók korától, iskolai végzettségétől vagy foglalkoztatási státuszától, sem attól, hogy házasok-e.

A saját életükben átlagon (3,57) felül fontosak ezek a támogatások a harminc év felettiak (3,63), a gyermekek (3,89), különösen a nagycsaládosok (4,03), valamint a gyermekvállalást még tervezők (3,71), a párkapcsolatban élők (3,85) vagy házasok (3,95), illetve a házasságkötést tervezők (4,01) számára. E tekintetben még markánsabb a nők véleménye, akik körében 3,71 a kategória fontosságának átlagos értéke.

Az iskolai végzettség, a foglalkoztatottság vagy a szubjektív anyagi helyzet nem meghatározó a fontosság szempontjából a megkérdezettek saját életében.

A gyermekvállalást ösztönző támogatások

A pronatalista intézkedéseket általánosságban az átlagnál (4,29) fontosabbnak tartják a gyermekek (4,47–4,50), a gyermekvállalás előtt állók (4,4), az átlagosnál jobb anyagi körülmények között élők (4,37), illetve azok a párkapcsolattal rendelkezők, akik még nem élnek együtt (4,48).

A gyermekvállalást ösztönző támogatásokat a válaszadók nemtől, kortól, iskolai végzettségtől, foglalkoztatási státusztól vagy házasságkötéstől függetlenül hasonlóan fontosnak tartják.

Saját életük tekintetében a válaszadók az ötfokú skálán 3,48-ra pontozták ennek a kategóriának a fontosságát. A nők (3,58), a felsőfokú végzettségűek (3,59) és a házasok (3,74) vagy házasságkötést tervezők (3,99) saját életében az átlagnál (3,48) is fontosabbak ennek a kategóriának az elemei. A szubjektív anyagi helyzet függvényében nincs szignifikáns különbség.

		Otthonteremtéshez		Nagycsaládok- soknak járó		Biztosított jogvi- szonyhoz kötött	
		Általában	A saját életében	Általában	A saját életében	Általában	A saját életében
Nem	Férfi (n = 1024)	4,26	3,39*	4,24	3,40*	4,24	3,39**
	Nő (n = 976)	4,29	3,56*	4,28	3,56*	4,28	3,59**
Korcsoport	18–29 év (n = 1011)	4,25	3,46	4,26	3,45	4,25	3,44
	30–40 év (n = 976)	4,29	3,48	4,26	3,50	4,27	3,53
Iskolai végzettség	Alapfokú (n = 212)	4,27	3,30	4,29	3,29*	4,25	3,33*
	Középfokú (n = 1302)	4,27	3,46	4,25	3,46*	4,26	3,47*
	Felsőfokú (n = 486)	4,28	3,58	4,27	3,60*	4,27	3,62*
Foglalkoz- tatottság	Inaktív (n = 497)	4,30	3,37	4,30	3,37	4,31	3,40
	Aktív (n = 1495)	4,26	3,51	4,25	3,51	4,25	3,52
Gyerekszám	Nincs (n = 1296)	4,17**	3,37**	4,17**	3,35**	4,17**	3,34**
	Egy vagy két gyereke van (n = 572)	4,45**	3,64**	4,43**	3,67**	4,44**	3,73**
	Nagycsaládos (n = 117)	4,52**	3,74**	4,47**	3,88**	4,47**	3,86**

		Otthonteremtéshez		Nagycsaládosoknak járó		Biztosított jogviszonyhoz kötött	
		Általában	A saját életében	Általában	A saját életében	Általában	A saját életében
Tervez-e még gyermeket?	Igen (n = 1083)	4,37**	3,66**	4,37**	3,66**	4,37**	3,65**
	Szíve szerint szeretne még, de már nem tervez gyereket vállalni (n = 118)	4,16**	3,31**	4,15**	3,30**	4,15**	3,36**
	Nem szeretne és nem is tervez gyereket vállalni (n = 637)	4,11**	3,23**	4,08**	3,26**	4,09**	3,30**
Párkapcsolat	Nincs (n = 779)	3,95**	3,11**	3,98**	3,11**	3,97**	3,12**
	Van (n = 1212)	4,47**	3,70**	4,44**	3,71**	4,45**	3,73**
Házas-e?	Igen (n = 520)	4,48	3,75**	4,44	3,79**	4,45	3,81**
	Nem, de tervezi (n = 350)	4,51	3,98**	4,46	3,95**	4,45	3,93**
	Nem, és nem is tervezi (n = 333)	4,43	3,31**	4,40	3,31**	4,43	3,35**
Együttélést tervez-e?	Nem (n = 89)	4,27*	3,31	4,26*	3,30	4,27*	3,32
	Igen (n = 103)	4,61*	3,36	4,55*	3,31	4,54*	3,26
Szubjektív anyagi helyzet	Eladósodtunk, vagy a tartalékainkat éljük fel (n = 64)	3,86**	3,14	3,87**	3,14	3,88**	3,17
	Éppen hogy kijövünk a jövedelmünkből (n = 634)	4,26**	3,49	4,22**	3,49	4,21**	3,50
	Gond nélkül megélünk, de félretenni nem tudunk (n = 598)	4,32**	3,58	4,31**	3,57	4,32**	3,56
	Gond nélkül megélünk, és kisebb összeget tartalékolni is tudunk (n = 549)	4,33**	3,39	4,34**	3,43	4,34**	3,47
	Gond nélkül megélünk, és jelentős megtakarításra van lehetőségünk (n = 92)	3,88**	3,54	3,94**	3,50	3,90**	3,50
ÖSSZESEN	MINDENKI	4,27	3,47	4,26	3,48	4,26	3,49

*: $p < 0,05$, **: $p < 0,01$, Pirossal jelöltük a populációs átlagot meghaladó, szignifikáns értékeket.

3. táblázat: Az otthonteremtést segítő, a nagycsaládosoknak járó, valamint a biztosított jogviszonyhoz kötött támogatási kategóriák átlagértékei szociodemográfiai változók szerint

Az otthonteremtést segítő támogatások megítélése

Az otthonteremtést segítő támogatások általánosságban fontosak a megkérdezettek számára (4,27), ennél még fontosabbnak gondolják a gyermekesek (4,45–4,52) vagy akik tervezik a gyermekvállalást (4,37), az átlagos vagy valamivel jobb anyagi körülmények között élők (4,33), illetve akiknek van párkapcsolata, de még nem élnek együtt (4,47).

Ugyanakkor az otthonteremtési támogatások általános megítélése nem függ a válaszadók nemétől, korától, iskolai végzettségétől vagy foglalkoztatási státuszától, sem attól, hogy házasok-e. Bármilyen nemű, korú, iskolai végzettségű, házas- vagy nem házas emberek hasonló mértékben tartják fontosnak az ebbe a kategóriába tartozó támogatásokat.

Saját életük tekintetében a válaszadók 3,47-ra pontozták ennek a kategóriának a fontosságát. A nők (3,56), a házasok (3,75) vagy házasságkötést tervezők (3,98) számára azonban még a kategória átlagánál is fontosabbak ezek az elemek.

A szubjektív anyagi helyzet függvényében azonban nem tapasztalható szignifikáns különbség.

A nagycsaládosoknak járó támogatások megítélése

A 4,26-os általános átlagértéknél a gyermekesek (4,43–4,47), a gyermekvállalást tervezők (4,37), az átlagosnál jobb anyagi körülmények között élők (4,33), illetve a párkapcsolatban élők (4,44) és az összeköltözést tervezők (4,55) jóval fontosabbnak ítélték meg a nagycsaládot érintő kategóriát.

Ennél a kategóriánál sem függ a támogatások általános megítélése a válaszadók nemétől, korától, iskolai végzettségétől vagy foglalkoztatási státuszától, sem attól, hogy házasok-e.

Saját életük tekintetében a válaszadók az ötfokú skálán 3,48-ra pontozták ennek a kategóriának a fontosságát. A nők (3,56), a felsőfokú végzettségűek (3,6), a gyermekesek (3,67), értelemszerűen leginkább a nagycsaládosok (3,88), a házasságban élők (3,79) vagy a házasságot tervezők (3,95) életében különösen számítanak ezek a támogatások.

Az adatok nem mutatnak szignifikáns különbséget a szubjektív anyagi helyzet függvényében.

A biztosított jogviszonyhoz kötött támogatások megítélése

Általánosságban is fontosak (4,26), de a gyermekesek (4,44–4,47) vagy gyermekvállalás előtt állók (4,37), az átlagosnál jobb anyagi körülmények között élők (4,34), a párkapcsolatban élők (4,45) és az összeköltözést tervezők (4,54) számára még meghatározóbb a biztosított jogviszonyhoz kötött támogatások megítélése.

Ugyanakkor a biztosított jogviszonyhoz kötött támogatások általános megítélése nem függ a válaszadók nemétől, korától, iskolai végzettségétől vagy foglalkoztatási státuszától, sem attól, hogy házasok-e.

Saját életük vonatkozásában az ötfokú skálán 3,49-ra pontozták ennek a kategóriának a fontosságát. A nők (3,59), a felsőfokú végzettségűek (3,62) és a házasok (3,81) vagy házasságkötést tervezők (3,93) számára még az átlagnál is fontosabbak a biztosított jogviszonyhoz kötött támogatások.

A szubjektív anyagi helyzet nem befolyásolja a válaszokat.

		Új konstrukciók		A család és a munka egyensúlya		Családi, társas támogatás	
		Általában	A saját életében	Általában	A saját életében	Általában	A saját életében
Nem	Férfi (n = 1024)	4,19	3,31*	4,15	3,25**	3,98	3,08*
	Nő (n = 976)	4,24	3,48*	4,23	3,43**	4,05	3,21*
Korcsoport	18–29 év (n = 1011)	4,20	3,35	4,17	3,31	4,00	3,12
	30–40 év (n = 976)	4,23	3,42	4,21	3,37	4,03	3,16
Iskolai végzettség	Alapfokú (n = 212)	4,13	3,12**	4,10	3,07**	3,87	2,80**
	Középfokú (n = 1302)	4,22	3,38**	4,20	3,33**	4,04	3,17**
	Felsőfokú (n = 486)	4,23	3,54**	4,20	3,49**	4,01	3,23**
Foglalkoztatottság	Inaktív (n = 497)	4,24	3,27*-	4,24	3,23	4,06	3,03*
	Aktív (n = 1495)	4,21	3,43*-	4,17	3,38	4,01	3,18*
Gyerekszám	Nincs (n = 1296)	4,13**	3,31**	4,12**	3,26**	3,96**	3,10
	Egy vagy két gyereke van (n = 572)	4,37**	3,53**	4,33**	3,48**	4,14**	3,22
	Nagycsaládos (n = 117)	4,40**	3,59**	4,36**	3,45**	4,13**	3,16

		Új konstrukciók		A család és a munka egyensúlya		Családi, társas támogatás	
		Általában	A saját életében	Általában	A saját életében	Általában	A saját életében
Tervez-e még gyermeket?	Igen (n = 1083)	4,31**	3,56**	4,28**	3,51**	4,09**	3,27**
	Szíve szerint szeretne még, de már nem tervez gyermeket vállalni (n = 118)	4,11**	3,26**	4,17**	3,27**	3,98**	3,07**
	Nem szeretne és nem is tervez gyermeket vállalni (n = 637)	4,05**	3,16**	4,03**	3,12**	3,89**	2,97**
Párkapcsolat	Nincs (n = 779)	3,93**	3,07**	3,94**	3,06**	3,81**	2,98**
	Van (n = 1212)	4,39**	3,60**	4,35**	3,52**	4,15**	3,25**
Házas-e? (n = 1203)	Igen (n = 520)	4,39	3,64**	4,35	3,56**	4,14	3,26**
	Nem, de tervez (n = 350)	4,39	3,85**	4,33	3,74**	4,11	3,45**
	Nem, és nem is tervez (n = 333)	4,39	3,24**	4,38	3,22**	4,22	3,00**
Együttélést tervez-e? (n = 192)	Nem (n = 89)	4,26	3,32	4,24	3,24	4,05	3,04
	Igen (n = 103)	4,50	3,18	4,41	3,13	4,23	2,85
Szubjektív anyagi helyzet	Eladósodtunk, vagy a tartalékainkat éljük fel (n = 64)	3,85**	3,12	3,85**	3,14	3,74*	3,07
	Éppen hogy kijövünk a jövedelmünkből (n = 634)	4,19**	3,41	4,16**	3,38	4,04*	3,21
	Gond nélkül megélünk, de félretenni nem tudunk (n = 598)	4,28**	3,49	4,26**	3,39	4,08*	3,20
	Gond nélkül megélünk, és kisebb összeget tartalékolni is tudunk (n = 549)	4,26**	3,31	4,24**	3,28	4,00*	3,03
	Gond nélkül megélünk, és jelentős megtakarításra van lehetőségünk (n = 92)	3,85**	3,41	3,76**	3,39	3,73*	3,17
ÖSSZESEN	MINDENKI	4,21	3,39	4,19	3,34	4,02	3,15

*: $p < 0,05$, **: $p < 0,01$, Pirossal jelöltük a populációs átlagot meghaladó, szignifikáns értékeket.

4. táblázat: A 2010 után bevezetett családtámogatási konstrukciók, a család és a munka egyensúlyát segítő, valamint a családi, társas támogatási kategóriák átlagértékei szociodemográfiai változók szerint

A 2010 utáni innovatív, új támogatási konstrukciók megítélése¹

Általánosságban az innovatív, új családtámogatási konstrukciókat tartalmazó kategóriát a megkérdezettek 4,21-ra értékelték. Átlag feletti fontosságot tulajdonítanak neki a párkapcsolatban élők (4,39), a gyermekesek (4,37–4,4) és azok, akik tervezik a gyermekvállalást (4,31), az átlagos vagy valamivel jobb anyagi körülmények közt élők.

Ennél a kategóriánál sem mutatható ki szignifikáns különbség a nem, a kor, az iskolai végzettség vagy a foglalkoztatási státusz függvényében.

Saját életük vonatkozásában az innovatív, új konstrukciók kategóriát átlagosan 3,39-ra pontozták az ötfokú skálán. A nők (3,48), a felsőfokú végzettségűek (3,54), az aktív státuszúak (3,43) és a házasságban élők (3,64) vagy a házasságot tervezők (3,85) az átlagnál fontosabbnak gondolják ezeket a támogatási formákat.

A válaszadók szubjektív anyagi helyzete viszont nem függ össze az általuk adott pontértékekkel.

A család és a munka egyensúlyát segítő támogatások megítélése

A válaszadók általánosságban 4,19-ra értékelték a család és a munka egyensúlyát segítő intézkedéseket. A gyermekesek (4,33–4,36) vagy a gyermekvállalást tervezők (4,28), az átlagos vagy valamivel jobb anyagi körülmények között élők (4,26), illetve a párkapcsolatban élők számára (4,35) ezek a támogatások még fontosabbak. A kategória fontosságának általános megítélése független a nemtől, a kortól, az iskolai végzettségtől és a foglalkoztatási státusztól is.

Saját életük vonatkozásában átlagosan 3,34-ra pontozták ezt a kategóriát. A nők (3,43), a felsőfokú végzettségűek (3,49), az aktív státuszúak (3,38), a gyermekesek (3,45–3,48) vagy gyermeket tervezők (3,51), a házasok (3,56) vagy esküvő előtt állók (3,74) számára pedig még fontosabb.

A szubjektív anyagi helyzet ennél a kategóriánál sem mutat szignifikáns különbséget a lakosság körében.

¹ A családvédelmi akcióterv a családtámogatások minden részét érintette (a pénzbeli ellátásokat, a gyerekvállaláshoz és a neveléshez kapcsolódó adótámogatásokat, az otthonteremtési célú támogatásokat stb.). Azon konstrukciók, amelyek újdonságnak tekinthetők és 2010 előtt semmilyen formában, egyáltalán nem léteztek.

A családi, társas támogatást ösztönző támogatások megítélése

A kategória fontosságának általános megítélése nagyon hasonló a család és a munka egyensúlyát célzó intézkedések értékeléséhez. Ugyanazokban a csoportokban tartják az átlagnál (4,02) fontosabbnak. Egyetlen különbség az anyagi helyzet vonatkozásában látható, eszerint az átlagos (4,08) vagy valamivel rosszabb (4,04) anyagi helyzetben élők számára még fontosabb a család és a tágabb közösség nyújtotta támogatás, mint a más anyagi helyzetben lévők számára.

Az általános megítélés nem függ a nemtől, a kortól, az iskolai végzettségtől vagy a foglalkoztatási státusztól sem.

Saját életükben az átlagnál (3,15) fontosabb e kategória a nők (3,21), a közép- (3,17) vagy felsőfokú (3,23) végzettségűek, az aktív státuszúak (3,18), a gyermeket tervezők (3,27) és a párkapcsolatban (3,25), házasságban (3,26) élők vagy ezt tervezők (3,45) számára.

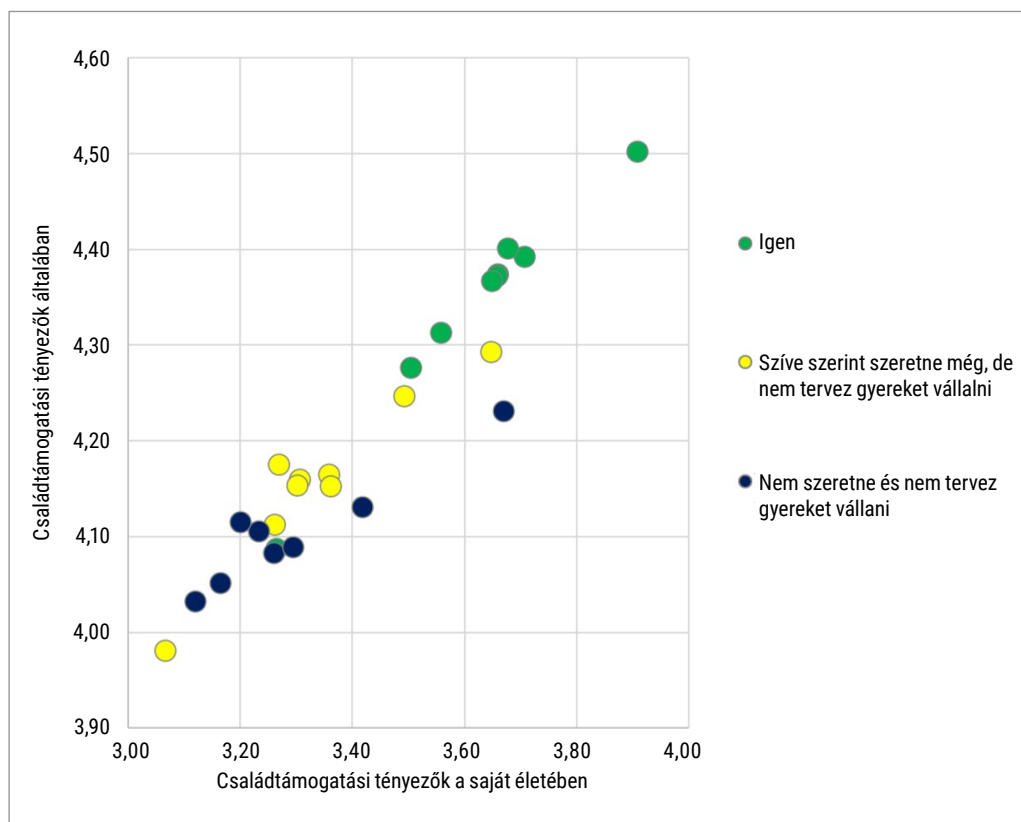
A szubjektív anyagi helyzettől és a gyerekszámától egyaránt független a családi, társas támogatást elősegítő intézkedések fontossága.

Megbeszélés

Elemzésünkben a családtámogatási eszközöket hasonlítottuk össze kategóriák szerint, rákérdezve a 18-40 év közöttiek körében mind az általános vélekedésre, mind a saját életükben betöltött szerepükre. Összességében a családtámogatások általános megítélése pozitív, a gyermekvállalást ösztönző és gyermeknevelést segítő hatásukat általánosságban fontosnak vagy nagyon fontosnak tartják (ötfokú skálán átlagosan 4,24), míg a saját életük vonatkozásában már visszafogottabb válaszokat adtak (átlagosan 3,46). E mögött elsősorban azt feltételezzük, hogy az egyes támogatásokat elvi szinten fontosnak tartók egy része életkoránál vagy élethelyzeténél fogva még, vagy már nem tartozik az érintettek csoportjába, vagyis az igénybe vevők köre szűkebb ezért kevesebben tudnak saját érintettségük alapján is nyilatkozni. Ez a tendencia külön-külön is igaz minden általunk képzett kategóriára. Ugyanakkor az adatokból kirajzolódik a differenciált vélekedés a különféle társadalmi csoportok között, ha összevetjük az általános és a szűkebb, saját életterre vonatkozó megnyilatkozásokat.

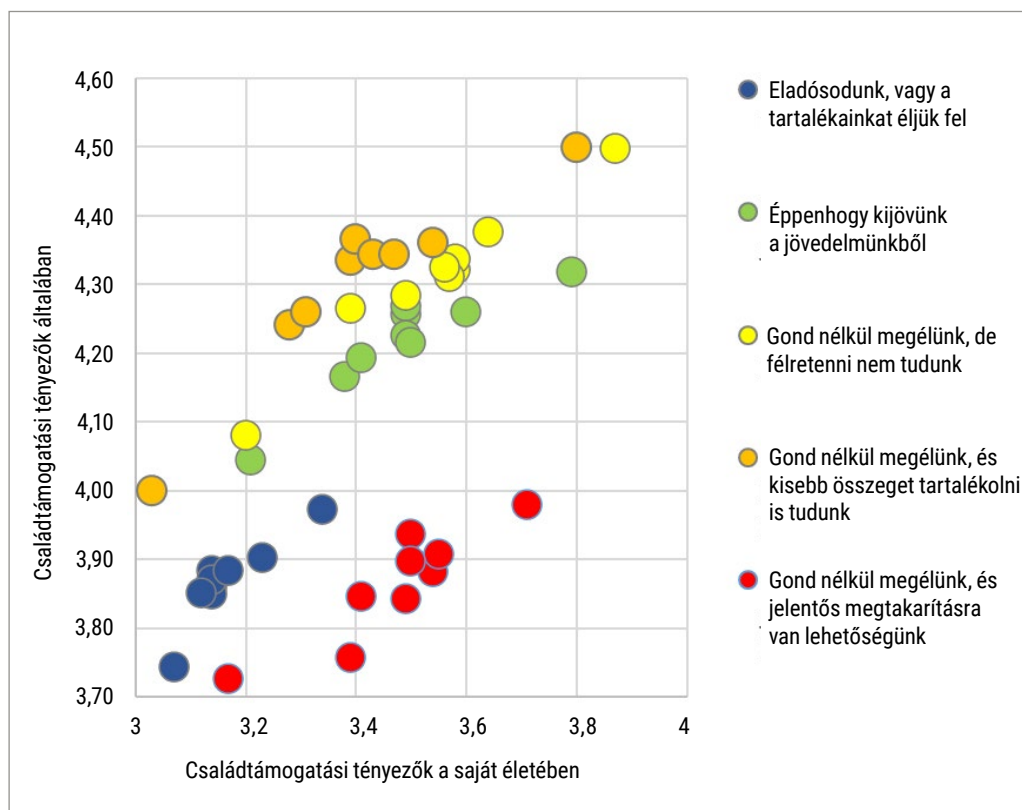
A legszembetűnőbb különbségek a nem, a korcsoport, az iskolai végzettség és a foglalkoztatási státusz vonatkozásában láthatóak. Míg általánosságban nincs szignifikáns különbség e csoportok véleménye között, addig a saját életükben a nők, a 30 és 40 év közöttiek, a legmagasabb iskolai végzettségűek és az aktív státuszúak számára másokhoz képest fontosabbak a vizsgált családtámogatások.

Szintén szignifikáns különbség figyelhető meg a gyermekes és különösen a gyermeket tervezők válaszaiban. Azok számára, akik (még) terveznek gyermeket, fontosabbak a támogatások a saját életükben, mint azoknak, akik már nem vagy egyáltalán nem terveznek.

2. ábra: A személyes életben és általában a gyermekvállalás és -nevelés szempontjából fontos családtámogatási kategóriák átlagértékei gyermekvállalási szándékok szerint

További lényeges különbség a szubjektív anyagi helyzet mentén látható. Míg az általános vélekedésben megjelennek különbségek a rosszabb és a jobb anyagi körülményekkel rendelkező csoportok között, addig a saját élet vonatkozásában nem mutatnak szignifikáns különbséget az adatok. Tulajdonképpen ebben a tekintetben az anyagi helyzet egyáltalán nem befolyásolja a családtámogatásokkal kapcsolatos véleményeket – azaz az igénybevételüket –, tehát a családtámogatások hasonlóan fontos tényezők a magukat magasabb vagy alacsonyabb státuszúnak tekintők körében is.

3. ábra: A személyes életben és általában a gyermekvállalás és -nevelés szempontjából fontos családtámogatási kategóriák átlagértékei szubjektív jövedelmi helyzet szerint

Ellenben a házasság vagy házasságkötés előtt állók véleménye általánosságban nem különbözik más válaszadókétól, míg a saját életük vonatkozásában jóval átlag feletti pontszámot adtak minden általunk kérdezett kategóriának.

A különbségek mellett az adatokból általános hasonlóságok is kiolvashatók. Mind általánosságban, mind a saját életükre vonatkozóan nagyobb jelentőséget tulajdonítanak a családtámogatásoknak azok, akiknek van már gyermekük, illetve gyermekvállalás előtt állnak, mint a gyermektelenek. Ugyanez igaz a családi állapot vonatkozásában is. Az egyedülállók számára minden tekintetben kevésbé fontosak a családtámogatások, mint a párkapcsolatban élőknek.

Összegzés

A három legfontosabb családtámogatási csoportba a pénzbeli támogatások, az alanyi jogon járó juttatások, valamint a gyermekvállalást ösztönző támogatások kerültek, legkevesebb pontot a társas családi támogatással, azaz elsősorban a nagyszülői segítséggel összefüggő családtámogatások csoportja kapta. A saját életre vonatkoztatva a legfontosabb kategóriák kiegészülnek a biztosított jogviszonyhoz kötött családtámogatások kategóriájával.

Az alanyi jogon járó, gyermekvállalást ösztönző támogatások fontos szerepet töltenek be, mindkét kérdés alapján a második helyen jelentek meg. A biztosított jogviszonyhoz kötődő kategória általánosságban negyedik helyen áll a fontosság tekintetében, viszont az egyén szintjén, a saját életre vonatkoztatva már a dobogós, harmadik helyre került.

A gyermekvállalás előtt állók a gyermekekhez képest a családtámogatásokat általánosságban még fontosabbnak tartják, és számukra egyéni szinten is szignifikánsan fontosabbak a családtámogatások, mint a gyermektelenek vagy akár a több gyermeket már nem tervező gyermekek számára.

Azok számára, akik nem élnek párkapcsolatban, valamennyi családtámogatási kategória kevésbé fontos, saját életük és az általános megítélés tekintetében is. A párkapcsolatban élők körében általánosságban és egyéni szinten is az otthonteremtési és a biztosított jogviszonyhoz kötött formákat felölelő támogatások kifejezetten fontosak, amellet, hogy számukra is a pénzbeli ellátások, az alanyi jogon járó juttatások és a gyermekvállalást ösztönző intézkedések jelentik a három legfontosabb kategóriát.

Kiemelendő, hogy a válaszadók azokat a támogatásokat is fontosnak gondolják, amelyeket még vagy már nem tudnak, vagy nem akarnak igénybe venni illetve amelyekben nem érintettek, azaz például a nagycsaládosok támogatása

nem csak a nagycsaládosok számára fontos, hanem valamennyi megkérdezett számára (4,26 az általános és 3,48 a saját életre vonatkozó átlagos megítélés). Összességében a családtámogatási formák fontosságának megítélésére jóval a középérték feletti pozitív hozzáállás jellemző a 18-40 évesek körében, mind általánosságban, mind a saját élethelyzetükre vonatkoztatva.

Felhasznált irodalom

- Andorka Rudolf (1987) *Gyermekszám a fejlett országokban*. Budapest: Gondolat.
- Állami Számvevőszék (2021) Elemzés. Családpolitika. https://www.asz.hu/storage/files/files/elemzesek/2021/csaladpolitika_20210126.pdf?ctid=1307 (Letöltés: 2021. október 29.)
- Cseh-Szombathy László (1979) *Családszociológiai problémák és módszerek*. Budapest: Gondolat.
- Fűrész Tünde, Molnár Balázs (2021) The first decade of building a family-friendly Hungary. *Quaderns de Politiques Familiars*. (7): 6–17.
- KINCS (2019) *Európai családpolitikai kitekintő*. Budapest: Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért.
- KINCS (2019a) A tervezett gyermekek számának alakulása a 2010-es években. Budapest: Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért. https://www.koppmariaintezet.hu/docs/KINCS_tervezett_gyermekek_szamanak_alakulasa_20190211_v2.pdf (Letöltés: 2022. július 20.)
- Kopp Mária, Györffy Zsuzsa és Ádám Szilvia (2008) Az iskolázott nők hátrányos megkülönböztetése, az esélyerősítés lehetőségei. In: Kopp Mária (szerk.) *Magyar lelkiállapot 2008. Esélyerősítés és életminőség a mai magyar társadalomban*. Budapest: Semmelweis Kiadó. 250–253.
- Kopp Mária, Skrabski Árpád (2003) A gyermekvállalás pszichológiai és szociális háttértényezői a magyar népesség körében. *Demográfia*. 46. évf. 4. sz. 383–395.
- Makay Zsuzsanna (2018) Családtámogatás, női munkavállalás. *Demográfiai portré 2018*. Budapest: KSH, NKI. 83–102. http://epa.oszk.hu/03400/03464/00004/pdf/EPA03464_demografiai_portre_2018_083-102.pdf (Letöltés: 2022. május 7.)
- Papházi Tibor, Nyírády Adrienn és Pári András (2021) Magyarország történetének legnagyobb otthonteremtési programja a koronavírus-járvány alatt is bővült. *Kapocs*. 20. évf. 1. sz. 77–88. https://efolyoirat.oszk.hu/02900/02943/00086/pdf/EPA02943_kapocs_2021_1-2_077-087.pdf (Letöltés: 2022. május 7.)
- Pári András, Varga Anikó és Balogh Enikő (2019) Magyar családpolitikai folyamatok a Családvédelmi Akcióterv 2019. szeptember végén rendelkezésre álló eredményeinek tükrében. *Kapocs*. 2. évf. 3–4. sz. 12–25.
- Tóth Olga (2012) Új anyák és új apák. A gyermekvállalás motivációi. *Demográfia*. 55. évf. 2–3. sz. 136–146.

